

Oproepen en mededelingen

Afscheid Sjoerd Bakker: ‘Der is in tiid fan kommen en...’

Friesland is een provincie die – waar het roofvogels betreft – nogal eens negatief in de publiciteit komt. Ook dit jaar staan de kranten weer vol met de jaarlijkse treurzang gebaseerd op de activiteiten van weidevogelbeschermers, jagers en boeren. Dat de provincie ook een andere kant heeft, wordt wel eens vergeten. Zo is er een uitgebreid netwerk van vrijwilligers dat zich inzet voor kartering en bescherming van roofvogels, goed voor een jaarlijkse toestroom van 500-1000 nestkaarten. Daarmee is Friesland de provincie met verreweg de grootste bijdrage aan het landelijk overzicht van de lotgevallen van broedende roofvogels. Dat is al zo sinds de oprichting van de WRN (toen nog Werkgroep Roofvogels Noord-Nederland) in 1982.

Sjoerd Bakker is een van de mensen die gedurende een lange reeks van jaren zorgen voor de uitvoering en coördinatie van veldwerk in een forse lap van de provincie, namelijk de zuidwesthoek (Gaasterland en wijde omtrek). Op 27 juni 2014 nam hij afscheid van zijn werkgever, Staatsbosbeheer, waar hij 36 jaar lang voor heeft gewerkt, het laatst als boswachter inventarisatie en monitoring. In die functie was hij cruciaal voor het bijhouden van het wel en wee van roofvogels in de zuidwesthoek, telkenjare vervat in een overzicht dat precies op tijd verscheen om te worden meegenomen in het landelijke beeld (in zijn woorden: ‘better let as net’). Bij deze willen we hem hartelijk bedanken voor zijn inzet aangaande roofvogels. Geniet van je pensioen, Sjoerd, en dat je naar roofvogels blijft kijken, staat buiten kijf.

Grondnest Buizerd in Friesland

Eind mei vond Siebe Bokma, pachter van het weidevogelgebied ‘de Gouden Boaiem’ van Staatsbosbeheer, een eiland van c. 175 ha gelegen tussen Woudsend en Heeg, een grondnest van een Buizerd op een dam tussen twee weilanden. In het nest lagen drie dode jonge Buizerds van 2 à 3 weken oud. De sterfte was vermoedelijk het gevolg van de overvloedige regenval in de voorafgaande periode. In het nest lagen c. tien dode muizen en een dode rat. Dit geval sluit aan op eerdere vondst van een grondnest in Friesland, namelijk bij Aldeboarn; ook dat nest mislukte (zie *De Takkeling* 8: 125-128, 2000). (mededeling Sjoerd Bakker).

Enorme aantallen muizen

Het broedseizoen 2014 zal niet snel worden vergeten, vooral niet door roofvogelaars die actief zijn in laagveenweidegebieden. Van alle kanten kwamen berichten dat er dikke aantallen Veldmuizen, maar ook Rosse Woelmuizen en Bosmuizen, op nesten van roofvogels en uilen werden gevonden. Christiaan de Vries (Koningsdiep) beklom buizerdnesten waar meer dan 40 Veldmuizen op bleken te liggen, Janco Mulder (Ravenswoud) controleerde kerkuilkasten na het uitvliegen die een tapijt van gemummificeerde en verrotte muizen (vooral Veldmuizen), oplopend tot 140 in één kast, bevatten... In de woorden van Janco: nooit eerder in deze mate meegemaakt. En dat er links en rechts broedende Velduilen werden gevonden in grasland is een teken dat

er zich een ware muizenexplosie heeft voorgedaan; deze nomaden weten immers feilloos muizenbonanza's te vinden, of die nu in het Nederlandse laagland liggen, dan wel in de Russische taiga. Het maakt wel nieuwsgierig naar hoe die Veldmuizen vanuit bijna nulstand (2013 was een heel slecht muizenjaar) zo'n bevolkingsgroei voor elkaar kregen, al zal de zeer zachte winter van 2013/14 (met goede grasgroei) daar zeker een steentje hebben bijgedragen aan overleving en vroege reproductie. In de bosgebieden zal de mast van Beuk en Zomereik in de herfst van 2013 hebben geholpen de Bosmuizen en Rosse Woelmuizen de winter door te helpen; al op 2 januari 2014 ving ik Bosmuizen waarvan de testikels waren opgewollen, een geheid teken dat ze bezig waren met de reproductie. Dit is ongetwijfeld een bumperjaar voor de roofvogels en uilen. Benieuwd naar de nestkaarten!

Nestjonge roofvogels niet naar asiels

Het kan niet vaak genoeg worden gezegd, maar kennelijk blijft het nodig: wanneer er in het veld verweesde jonge, niet-vliegvlugge roofvogels worden gevonden, is afvoer naar een asiel uit den boze. Met uitzondering van Wespendif (zie hieronder) vergen alle roofvogelkuikens een lange en gespecialiseerde behandeling (onder meer leren jagen) voordat ze kunnen worden losgelaten. Beter, en simpeler, is terugplaatsing op het nest (dat nooit ver weg kan zijn, dus goed rondkijken; zie het verhaal van Henrik de Nie in deze Takkeling). Is dat onmogelijk, omdat bijvoorbeeld het nest uit de boom is gevallen, dan is het aanbieden van een kunstnest een optie.

Dit kunstnest is door Marcel Verbaal gemaakt van een oude aardappelmand, waarop een kantenbeschermer is gefabriceerd. De mand is opgevuld takken, mos en varens en op een paar meter hoogte aan een eikje bevestigd (Foto: Jos Henkelman). De jongen vlogen alle drie uit, Noord-Brabant, zomer 2014. *Artificial nest for Buzzards, after the original nest had fallen down.*

Dat kan van alles wezen: takkenvlonders op grote hoogte (stevig vastmaken), dito op geringe hoogte (een paar meter hoogte is al voldoende), een mand of een rooster met wat takken/stro in de boom bevestigen (zie bijgaand, zie bijgaande foto), alles kan... Zorg ervoor dat ouders goed kunnen aanvliegen, maar plaats het kunstnest weer niet zo open in de boom dat het een vlag op een modderschuit wordt. De ouders zijn vast nog wel ter plaatse, en die gaan direct door met voeren en afdekken. Mocht onduidelijk zijn waar het jong vandaan komt, en er is geen spoor van ouders te bekennen, dan is bijplaatsing op een nest van een soortgenoot elders in het gebied een goede optie (zie het verhaal van Henrik de Nie in deze Takkeling). Neem daartoe contact op met de lokale roofvogelaar of vogelwerkgroep, bekijk de mogelijkheden (leeftijd moet min of meer gelijk zijn aan die van de jongen in het adoptienest; probeer een nest te kiezen waar het oorspronkelijke jongental aan de lage kant is zodat de ouders zich niet bovenmatig hoeven in te spannen).

Dus: nooit een nestjong in een asiel droppen. Zo'n jong is gemakkelijk tot volgroeide vogel op te voeden, maar zonder de vaardigheden die wilde jongen geleidelijk leren na het uitvliegen (terwijl ze door de ouders worden gevoerd), zijn asielopgevoede jongen ten dode opgeschreven. De Wespandief is een uitzondering, omdat jongen van deze soort zichzelf kunnen bedruipen zodra ze goed vliegvaardig zijn.

De Zeearend en de Boommarter, een fabeltje uit Roggebotzand

De webcamera's geplaatst bij roofvogelnesten hebben, naast alle voordelen die ze bieden voor de kijkers en eventuele onderzoekers, ook minder gunstige kanten. Dat bleek wel in het Roggebotzand, waar de lokale Zeearend door Staatsbosbeheer, in samenwerking met de Urker fotozaak Cameranu (bron: Martijn de Jonge, de Volkskrant, 13 juni 2014), is omgetoverd tot een fun-dingetje, geheel in lijn met de wensen van het volk (en met de wensen van het PR-volk op kantoor: die natuur moet natuurlijk wel worden uitgebaat ten dienste van pegels, draagvlak, biodiversiteit en corporate image⁶). Zoals Martijn de Jonge terecht in de Volkskrant betoogde: zou het misschien kunnen zijn dat alle activiteiten rond het nest, van houtkap tot plaatsing van webcam en PR-keet, niet zo fijn hebben uitgepakt voor de lokale Zeearend? Het is niet zo makkelijk een oorzakelijk verband te leggen tussen menselijke activiteiten en het mislukken van dit nest, maar de gretigheid waarmee Staatsbosbeheer de mislukking in de schoenen van een Boommarter schuift, geeft te denken (overigens zijn er binnen SBB mensen die daar genuanceerder over denken). Een kwaad geweten misschien? Immers, de kans dat die Boommarter daadwerkelijk verantwoordelijk is geweest voor de mislukking, is niet zo groot. Dat ogenschijnlijke verband berust op een klassieke waarnemersfout, namelijk dat één en één twee is. In dit geval: een Boommarter zien in de buurt van het zeearendnest, gevolgd door een mislukking enige tijd later. Zie je wel: die achterbakse Boommarter! Zelfs waarnemingen van een Boommarter óp het nest

6 En het eind van dat uitbaten is niet in zicht. In de onnavolgbare taal van de directeur, sinds 1 april 2013 is dat bij Staatsbosbeheer Sylvo Thijsen, heet dat: 'Bescherming, beleving en benutting zijn de kernbegrippen van het beleid. Thuis in de streek, harmoniëren met de lokale omgeving, en op zoek naar verdienvermogen.' En, indachtig de cursus dat je in alliterende soundbites moet praten: 'People, Planet, Profit'. (Baarnsche Courant, 31 maart 2014). Uhhh? Wablief?

zouden die conclusie niet rechtvaardigen, omdat marters geregeld nesten afstropen en daarbij als secundaire predatoren kunnen optreden (een verlaten legsel, of afgestorven broedsel, opeten). De cameravallen bij buizerd- en wespendifnesten laten dat bij herhaling zien: nesten – bezet of niet - mogen zich verheugen in de belangstelling van Boommarters, maar dat wil geenszins zeggen dat ze vervolgens worden geplunderd (Willem van Manen, Rob Bijlsma). Of indien wel, dan meestal nadat het nest al was mislukt. Wat betreft het zeearendnest in Roggebotzand: we weten niet waardoor dat is mislukt, en het geeft geen pas bij herhaling te suggereren dat een Boomarter daar verantwoordelijk voor was (onder het mom van: als je het maar vaak genoeg suggereert, wordt het vanzelf de waarheid). Wie weet is Staatsbosbeheer zelf schuldig aan de mislukking, gezien het weinig terughoudende beleid rond dat nest? Of spelen er geheel andere factoren?

Strengere straffen voor roofvogelhandelaars

In België (Gent) is de hoofdverdachte van illegale roofvogelhandel veroordeeld tot vier jaar celstraf en een geldboete van 90.000 euro. De verdachte wordt verantwoordelijk gehouden voor het uit de natuur nemen en verkopen van Keizer- en Havikarenden, valken, kiekendieven en andere roofvogels. Bovendien werd 515.800 euro uit zijn vermogen in beslag genomen, teneinde afvloeiing van de winst uit die handel te voorkomen. Zijn vrouw moest, naast een geldstraf van 2750 euro, nog eens 207.655 euro afdragen om afvloeiing van winsten te voorkomen. Twee andere verdachten werden tot celstraffen van resp. 1 jaar en 18 maanden veroordeeld. Er wordt bewezen geacht dat de verdachten in talrijke gevallen eieren en nestjongen van roofvogels uit nesten in het Middellandse Zeegebied hadden gestolen. Die roofvogels werden als ‘gekweekt’ doorverkocht aan valkeniers en vogelhandelaars in andere EU-landen, waaronder Duitsland en Oostenrijk. Het gerecht achtte bewezen dat ze deel uitmaakten van een criminele organisatie. (Bron: Komitee tegen den Vogelmoord).

Roofvogels als speeltje

Aan de lopende band verschijnen er persberichten, advertenties en dromen van echte roofvogelliefhebbers met het hart op de goede plek, die roofvogels beschouwen als een speeltje ten dienste van henzelf en anderen. Zo stuurde Simone van der Sijs een advertentie in een lokale krant in Nieuw-Pekela op, met een ‘Oproep voor mensen met een PGD’ (persoonsgebonden budget), waarin een slechtvalk het volk aldus toespreekt: ‘Hoi ik ben Pippi, ik ben een roofvogel en wel een slechtvalk! Ik ben op zoek naar mensen, die met mij en mijn vriendjes en vriendinnetjes willen spelen.’ Bij een eerdere advertentie van hetzelfde bedrijfje werd zelfs nog gezegd dat het baasje weinig tijd voor ze heeft en dat je langs kon komen om te kijken als ze met de roofvogels vliegen. Bij een BOA-controle leken de benodigde vergunningen voor het houden van roofvogels in orde te zijn (wat geen recept is dat dat ook werkelijk zo is; de wetgeving is soms zo ingewikkeld dat handhavers het zelf ook niet meer snappen). En wat te denken van vier Culemborgse vrienden die een roofvogelparkje willen starten. Met z’n allen hebben ze nu twee Haviken en vier uilen. In hun woorden: ‘We hebben de dieren gekregen als kuikens van wilde ouders.’ Dat is opmerkelijk, want niet toegestaan. En,

legt één van hen, werkzaam in de evenementenbranche, uit: 'Ik houd van dieren met een eigen wil. Een roofvogel is weer eens wat anders dan een standaard huisdier. Maar die uilen zien er tegelijk heel knuffelbaar uit.' Verder willen ze hun luchtvloot uitbreiden met uilen, bij voorkeur dieren die in Nederland in de natuur te vinden zijn. (Zie ook het bericht hierboven.)

Het bos en de ondernemer

Bomen zijn sta-in-de-wegs die we liever kwijt dan rijk zijn. Kappen dus. Maar dat gaat zomaar niet. Er kunnen vogels broeden. Dus zijn er regels geproduceerd waarin tot in extreem detail wordt vastgelegd wat kan en wat niet kan. Vervolgens gaat iedereen over tot de orde van de dag. Totdat er een roofvogelaar(ster) constateert dat er bij een bezet roofvogelnest gekapt gaat worden. Het overkwam Simone van der Sijs in Groningen (en haar relaas is symptomatisch voor wat er in de rest van het land gebeurt): contact opnemen met Staatsbosbeheer, die aan de Gasunie (het bedrijf dat wilde kappen) doorgeeft dat het niet mag vanwege bezet buizerdnest. Kort daarop ter plekke man van Gasunie gesproken, die zegt dat het nog zeker twee maanden gaat duren voordat er gaat worden gekapt (dus midden in het broedseizoen), en dat ze alleen wat struweel snoeien en een leiding langs de bosrand trekken. Een paar dagen (15 maart) later blijken er aan de andere kant van het perceel nog snel even twee doorgangen te zijn gemaakt door de smalle bosreep. Op 1 juni blijken er tot op 30 m van het nest, waarop twee donsjongen zitten, uitgebreide graafwerkzaamheden langs de gehele bosrand plaats te vinden. Boswachter noch Midwolda-team van SBB zijn te bereiken, dus belt Simone rechtstreeks naar de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit van het Ministerie van Economische zaken (NVWA) waar ze 'zeer ontmoedigend' te woord wordt gestaan en serieus moet volhouden om de melding geregistreerd te krijgen. Na lang doorvragen krijgt ze te horen dat – als ze wil dat er actie wordt ondernomen – ze beter even kan bellen met een ander telefoonnummer. Een week later volgt een brief ondertekend door het Hoofd afdeling Klantcontactcentrum, Drs. C. Aponno-Kootstra, waarin de suggestie wordt gewekt dat alles rond de werkzaamheden hunky-dory is en dat er geen nader onderzoek wordt ingesteld. Ook weer afgehandeld. Ondertussen is Simone aanbeland bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, afdeling Handhaving Flora- en Faunawet. Dat levert emails en een telefoontje op, waaruit blijkt dat de Gasunie in eerste instantie nogal arrogant had gereageerd maar bakzeil haalde toen ze niet om de feiten heen konden (leve de fotografie). Zelfs stuurden ze er een ecooloog heen die bevestigde dat er een nest zat; vervolgens kwam er een lint op 50 m van het nest. Natuurbescherming Nederlandse variant: bureaucratische als-je-haar-maar-goed-zit.

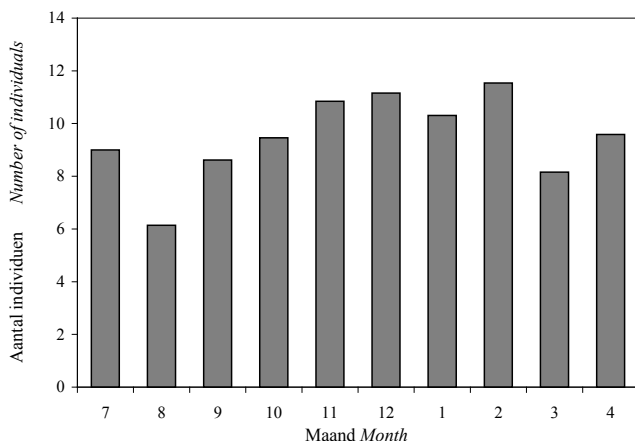
Diclofenac

Het duurde even voordat in India, Birma en Pakistan de oorzaak van de catastrofale afname van gieren was achterhaald. Het bleek een ontstekingsremmer te zijn die grootschalige toepassing in de veeteelt had gevonden: diclofenac. Gieren die van karkassen aten die dit middel bevatten, gingen snel dood. Zo snel dat de ZO-Aziatische gierenpopulatie in korte tijd met 90-99% crashte (Oaks *et al.* 2004, Nature 427: 630-

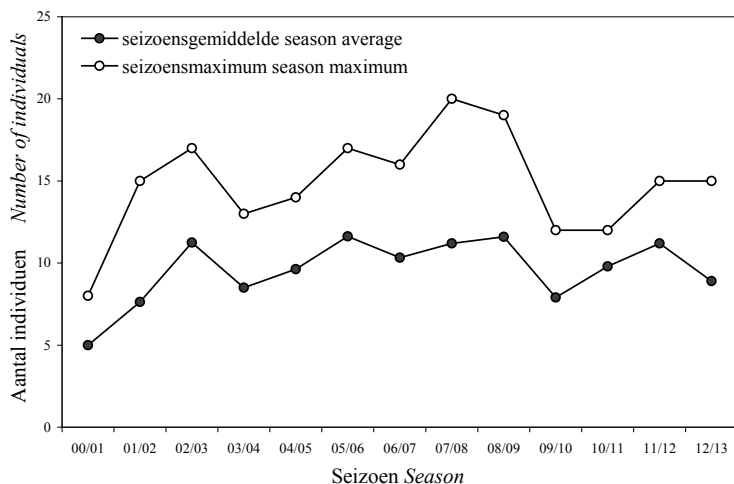
633). Inmiddels ligt er veel onderzoek dat deze bevindingen bevestigt. Regionale overheden in India besloten daarom in 2006 tot een verbod op het gebruik ervan (of in ieder geval een beperking): dat zou moeten leiden tot herstel van de gierenpopulaties. Dat lijkt het geval, enigermate (Cuthbert *et al.* 2011, PLoS One 6: 1-11; Galligan *et al.* 2014, Bird Conserv. Intern. Early View April 2014: 1-10). Maar het probleem is nog lang niet de wereld uit. Het middel vindt ondertussen ook in Afrika toepassing, met opnieuw dramatische gevolgen voor gieren die het daar al zwaar hadden om andere redenen (Ogada D.L. *et al.* 2012. Ann. N.Y., Acad. Sci. 1249: 57-71). Nader onderzoek heeft verder aangetoond dat ook andere roofvogels gevoelig zijn voor dit gif, waaronder Steppenarenden (Sharma A.K. *et al.* 2014. Bird Conserv. Intern. First View April 2014: 1-5). En wat schetst onze verbazing: de Europese Unie wil gebruik ervan toestaan in de veeteelt in Spanje en Italië (Camiña *et al.* 2014, Science 344: 150), regio's waar de gierenpopulaties (met name in Spanje) dankzij een enorme inspanning van overheden en vrijwilligers weer terug zijn op volle sterkte! De fabrikanten van het middel zijn volstrekt ongevoelig gebleken voor welke pressie dan ook, dus moet de actie komen van het publiek (die de overheid onder druk kan zetten). Voor wie meer wil weten, en de uitgebreide achtergrondinformatie wil lezen, van wetenschappelijke artikelen tot verstuurde brandbrieven en krantenberichten in zo'n beetje alle lidstaten van de EU, zie: www.4vultures.org/our-work/campaigning-to-ban-diclofenac-in-europe/

Correctie op Kleefstra R. 2014. De Takkeling 22: 71-74.

In het verhaal van Romke over een ongelukkige Buizerd ontbraken beide figuren. Bij deze wordt die omissie goedge maakt, met excuses aan de auteur.

Figuur 1. Seizoenspatroon van de Buizerd op basis van maandelijks watervogeltellingen in juli-april in de periode 2000/01-2012/13. *Seasonal pattern of the Buzzard in wetland De Deelen, based on the monthly waterbird survey in the period 2000/01-2012/13.*

Figuur 2. Trend van de Buizerd tijdens watervogeltellingen in De Deelen in de periode 2000/01-2012/13 op basis van seizoensmaxima en seizoensgemiddelden. *Trend of the Buzzard in the swamp area of De Deelen, based on the seasonal averages en maxima obtained during monthly waterbird surveys in 2000/01-2012/13.*

Nestkaarten

Afgezien van Boomvalken en Wespddieven, en wie vindt die nog in het steeds verder leeglopende Nederland, zullen alle nestelende roofvogels wel in de knip van de roofvogelaar zitten. Na de vakantie, of misschien tijdens de vakantie, wacht de klus die nesten op nestkaart te zetten. Alle informatie is welkom, ook als de gegevens op incomplete controles betrekking hebben. Wacht er niet te lang mee, want de verwerking ervan kost een hoop tijd. En de traditie om in de eerste Takkeling van het jaar het overzicht te hebben staan van het afgelopen seizoen willen we niet graag doorbreken. De ingevulde kaarten kunnen naar Sovon worden gestuurd (dan komen ze vanzelf bij mij), of rechtstreeks naar mij (Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse). Wie in groepsverband werkt, en alle medewerkers vermeld wil zien worden, doet er goed aan een apart lijstje met veldmensen bij te leveren. Ook prooijijsten zijn van harte welkom.